

Na podlagi drugega odstavka 8. člena, drugega odstavka 21. člena, petega odstavka 31. člena, osmega odstavka 32. člena, drugega odstavka 38. člena, sedmega odstavka 39. člena, tretjega odstavka 40. člena, petega in šestega odstavka 43. člena, tretjega odstavka 44. člena, prvega odstavka 54. člena in šestega odstavka 77. člena Zakona o letalstvu (Uradni list RS, št. 81/10 – uradno prečiščeno besedilo, 46/16, 47/19 in 18/23 – ZDU-10) ministrica za infrastrukturo izdaja

PRAVILNIK **o zrakoplovih za raziskovalne, eksperimentalne ali znanstvene namene**

I. SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen **(vsebina)**

(1) Ta pravilnik določa kategorijo zrakoplovov, posebej načrtovanih ali prilagojenih za raziskovalne, eksperimentalne ali znanstvene namene (v nadaljnjem besedilu: eksperimentalni zrakoplovi), kot to opredeljuje točka (b) prvega odstavka Priloge I Uredbe (EU) 2018/1139 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. julija 2018 o skupnih pravilih na področju civilnega letalstva in ustanovitvi Agencije Evropske unije za varnost v letalstvu ter spremembi uredb (ES) št. 2111/2005, (ES) št. 1008/2008, (EU) št. 996/2010, (EU) št. 376/2014 ter direktiv 2014/30/EU in 2014/53/EU Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi uredb (ES) št. 552/2004 in (ES) št. 216/2008 Evropskega parlamenta in Sveta ter Uredbe Sveta (EGS) št. 3922/91 (UL L št. 212 z dne 22. 8. 2018, str. 1), s spremembami (v nadaljnjem besedilu: Uredba 2018/1139/EU), pristojni organ, lastnosti, način izdelave, izdelovalca, nadzor nad izdelavo in preizkušanjem, postopek izdelave, ugotovitev sposobnosti za varno letenje, registracijo, preizkušanje v letenju, dovoljenje za letenje, vzdrževanje, licence in letalske operacije.

(2) Ta pravilnik določa zahteve za načrtovanje, izdelavo in uporabo eksperimentalnih zrakoplovov s sprejemljivo ravno tveganja.

2. člen **(pomen izrazov)**

Izrazi, uporabljeni v tem pravilniku, pomenijo:

1. »specifikacija ATA 100« pomeni sistem številčenja sistemov zrakoplova na 100 standardnih poglavij, ki ga je razvilo združenje letalskih prevoznikov ZDA (angl. Air Transport Association of America (ATA));
2. »koncept zrakoplova« (angl. conceptual design) je nova zasnova oziroma načrt za nov tip ali model zrakoplova;
3. »ultralahka letalna naprava« (v nadaljnjem besedilu: ULN) je zrakoplov, kot ga določa predpis, ki ureja ultralahke letalne naprave;
4. »uporabnik« je fizična ali pravna oseba, ki ni lastnik eksperimentalnega zrakoplova, temveč ga uporablja na podlagi zakupne pogodbe ali na kateri drugi pravni podlagi;
5. »kontinuirano preizkušanje« pomeni, da skladno s cilji projekta eksperimentalni zrakoplov ostaja v postopku uvajanja sprememb in preizkušanja daljše obdobje in ima za letenje v tem času izdano dovoljenje za preizkušanje v letenju;
6. »prehod v uporabo« pomeni, da po uspešno končanem preizkušanju v letenju eksperimentalni zrakoplov pridobi dovoljenje za letenje in se tehnično več ne spreminja;
7. »sprejemljiva raven tveganja« je sistem, določen po postopkih dokumenta Doc 9859 AN/474 Safety Management Manual, ki ga je izdala Mednarodna organizacija civilnega letalstva (v nadaljnjem besedilu: ICAO), in ustreznih izkustvenih prilagoditvah za področje preizkušanja v letenju.

3. člen **(pristojni organ)**

Pristojni organ za nadzor nad izvajanjem tega pravilnika je Javna agencija za civilno letalstvo Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: agencija).

II. LASTNOSTI

4. člen (lastnosti)

(1) Eksperimentalni zrakoplov mora izkazovati stabilnost, krmarljivost in zadovoljivo trdnost tako, da omogoča uporabo s sprejemljivo ravno tveganja.

(2) Eksperimentalni zrakoplov, ki ima eno ali več naslednjih lastnosti, je zahtevnejši eksperimentalni zrakoplov:

- večmotorni zrakoplov,
- minimalna posadka je več kot ena oseba,
- primarni krmilni sistem vključuje kompleksnejši sistem aktivnih enote krmiljenja (izvzet je enostavni serijsko izdelan sistem dvoosnega avtopilota namenjen za uporabo v malih letalih),
- vodenje zrakoplova ni mogoče z izključno uporabo načel vizualnega letenja,
- ima operativno hitrost V_{MO} več kot 250 vozlov odčitane hitrosti letenja ali več kot 0,6 odčitane Machovega števila (Machovo število je razmerje med dejansko in zvočno hitrostjo, določeno s temperaturo zraka v okolici),
- po podatkih ustreza kategorijam zrakoplovov, ki jih določata CS-25 in CS-29 (CS-25 so evropske certifikacijske specifikacije za velika letala, CS-29 pa so evropske certifikacijske specifikacije za velike helikopterje).

(3) Eksperimentalni zrakoplov, ki v celoti ali delno ne ustreza posamezni vrsti zrakoplova, za katero se izdaja licenca, dovoljenje, potrdilo ali pooblastilo letalskega osebja, je specifični eksperimentalni zrakoplov.

III. NAČIN IZDELAVE IN IZDELOVALEC

5. člen (način izdelave)

(1) Eksperimentalni zrakoplov se izdeluje po enem od naslednjih načinov:

1. z izdelavo po načrtih, ki lahko vključuje vgradnjo polizdelkov in končanih sestavnih delov opreme;
2. s sestavljanjem predhodno izdelanih sestavnih delov, ki imajo znane ali ugotovljene lastnosti in jih je izdelal drug proizvajalec, ki ni izdelovalec iz tega pravilnika;
3. s spremembo certificiranega zrakoplova ali zrakoplova, za katerega je v Republiki Sloveniji že izdano dovoljenje za letenje ali priznan projekt tipa za varno letenje. Sprememba je lahko na enem ali več naslednjih področjih:
  - na strukturi,
  - na sistemih,
  - na pogonu,
  - na opremi,
  - v postopkih uporabe,
  - v postopkih vzdrževanja.

(2) Za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova iz 2. točke prejšnjega odstavka mora izdelovalec za izdelane sestavne dele pridobiti ustrezne podatke o posameznem sestavnem delu, ki vključujejo njegove omejitve, trdnostni izračun in tehnično dokumentacijo, ki omogoča nadzor skladnosti izdelave teh sestavnih delov. Trdnostni izračun se lahko nadomesti s podatki o testiranju, s testiranjem ali z izkušnjami iz uporabe takega sestavnega dela na podlagi primerljivosti.

(3) Za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova iz 2. točke prvega odstavka tega člena se lahko uporabijo glavni sestavni deli (npr. trup, rep, krila, smerni in višinski stabilizator, sklopi podvozja, motor, propeler, glavni in repni rotor, pogonska transmisija glavnega in repnega rotorja, sklopi krmilnega sistema) tujega zrakoplova le, če je status plovnosti glavnih sestavnih delov tujega zrakoplova znan pred vložitvijo vloge za izdelavo. Vlagatelj dokazuje status plovnosti glavnih sestavnih delov tujega zrakoplova s pridobljenimi ustreznimi zapisi o plovnosti tega zrakoplova in jih predloži agenciji na vpogled. Šteje se, da je status plovnosti glavnih sestavnih delov tujega zrakoplova ustrezen, če je zrakoplov pred vložitvijo vloge za izdelavo ploven ali je pridobljena izjava pristojnega letalskega organa zadevne tuje države, ki ni starejša od 60 dni in je iz nje razvidno, da so predmetni glavni sestavni deli zrakoplova ustrezni za vgradnjo v zrakoplov. Če bo izdelovalec pri izdelavi uporabil trup tujega zrakoplova, mora biti ta tuj zrakoplov najpozneje pred izdajo potrdila za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova izpisan iz tujega registra ali evidence zrakoplovov.

(4) Pred izdajo potrdila za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova iz 3. točke prvega odstavka tega člena mora lastnik izdajatelju vrniti spričevalo o plovnosti oziroma dovoljenje za letenje

zrakoplova. Vključitev zrakoplova v izdelavo pomeni prenehanje skladnosti s projektom tipa zrakoplova, kot je bila vzpostavljena pred nameravano spremembo.

(5) V primeru tujega zrakoplova iz 3. točke prvega odstavka tega člena mora biti zrakoplov pred vložitvijo vloge za potrdilo za izdelavo plovov ali pa mora biti pridobljeno poročilo pristojnega letalskega organa zadevne tuje države o pregledu plovnosti zrakoplova, pri čemer to poročilo ni starejše od 60 dni. Zrakoplov mora biti najpozneje pred izdajo potrdila za izdelavo izpisan iz tujega registra ali evidence zrakoplovov.

6. člen (izdelovalec)

(1) Izdelovalec je lahko le organizacija, ki po tem pravilniku pomeni fizično osebo, pravno osebo ali del pravne osebe, pri čemer se del pravne osebe razume tisti del, ki je opisan v priročniku o kakovosti organizacije, ima s strani zakonitega zastopnika pravne osebe imenovanega odgovornega vodjo organizacije s pooblastilom razpolaganja s potrebnimi viri za zagotavljanje nemotene poslovanja organizacije, zakoniti zastopnik pravne osebe pa je sopodpisnik izjave odgovornega vodje organizacije, s katero potrjuje, da se bo vedno ravnalo v skladu s priročnikom o kakovosti organizacije. Izdelovalec mora izpolnjevati naslednje pogoje:

4. ima sistem zagotavljanja kakovosti, vključno z načini izvajanja in odgovornimi osebami, kar mora biti opredeljeno v priročniku o kakovosti organizacije v obsegu, kot to določa predpis, ki ureja zahteve za proizvajalca zrakoplovov iz Priloge I k Uredbi 2018/1139/EU. Priročnik o kakovosti organizacije odobri agencija;
5. ima z notranjim aktom določeno vodjo projekta, ki je odgovoren za projekt izdelave po tem pravilniku in strokovno korespondenco z agencijo ter mora izpolnjevati naslednje pogoje:
  - ima ali je imel poklicno pilotsko licenco in ima vsaj licenco pilota lahkega zrakoplova, ki ustreza kategoriji oziroma je najbližje kategoriji zrakoplova, ki se bo izdeloval po tem pravilniku, ter je izdana v skladu z Uredbo Komisije (EU) št. 1178/2011 z dne 3. novembra 2011 o tehničnih zahtevah in upravnih postopkih za letalsko osebje v civilnem letalstvu v skladu z Uredbo (ES) št. 216/2008 Evropskega parlamenta in Sveta (UL L št. 311 z dne 25. 11. 2011, str. 1), s spremembami (v nadaljnjem besedilu: Uredba 1178/2011/EU), ali v skladu z zakonom, ki ureja letalstvo, ali
  - ima vsaj deset let dovoljenje pilota ULN, izdano v skladu s predpisi, ki urejajo ULN, za primerljivo vrsto ULN, oziroma ima to dovoljenje vsaj tri leta, če ima pooblastilo učitelja letenja z ULN, če eksperimentalni zrakoplov, ki se izdeluje po tem pravilniku, ustreza predpisom ki urejajo ULN, ali
  - ima ali je imel licenco oziroma dovoljenje osebja za vzdrževanje zrakoplovov, izdano v skladu z Uredbo Komisije (EU) št. 1321/2014 z dne 26. novembra 2014 o stalni plovnosti zrakoplovov in letalskih izdelkov, delov in naprav ter o potrjevanju organizacij in osebja, ki se ukvarjajo s temi nalogami (UL L št. 362 z dne 17. 12. 2014, str. 1), s spremembami), (v nadaljnjem besedilu: Uredba 1321/2014/EU), ali na podlagi zakona, ki ureja civilno letalstvo, ali
  - ima petletne izkušnje pri izdelavi zrakoplovov ali
  - ima triletno izkušnje s področja, ki je predmet spremembe iz 3. točke prvega odstavka 5. člena tega pravilnika.

(2) Ne glede na 1. točko prejšnjega odstavka se za organizacijo, ki jo je za načrtovanje ali proizvodnjo zrakoplovov potrdil pristojni organ države pogodbenice ICAO, šteje, da ima vzpostavljen ustrezen sistem zagotavljanja kakovosti. Postopki, ki se nanašajo na izvajanje tega pravilnika so v dodatku k potrjenemu priročniku o kakovosti organizacije. Agencija preveri in potrdi ustreznost vzpostavljenega sistema kakovosti pred izdajo potrdila za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova. V primeru ugotovljenih pomanjkljivosti agencija organizaciji določi primeren rok za odpravo pomanjkljivosti.

(3) Za organizacijo, ki je potrjena za načrtovanje ali proizvodnjo zrakoplovov v skladu z Uredbo Komisije (EU) št. 748/2012 z dne 3. avgusta 2012 o določitvi izvedbenih določb za certificiranje zrakoplovov in sorodnih proizvodov, delov in naprav glede plovnosti in okoljske ustreznosti ter potrjevanje projektivnih in proizvodnih organizacij (UL L št. 224 z dne 21. 8. 2012, str. 1), s spremembami (v nadaljnjem besedilu: Uredba 748/2012/EU), se šteje, da je potrjena v skladu s tem pravilnikom. Postopki, ki se nanašajo na izvajanje tega pravilnika so dodatku k priročniku o kakovosti organizacije.

(4) Izdelovalec vse postopke dokumentira v skladu z zahtevami iz sistema zagotavljanja kakovosti ter agenciji redno letno poroča o poteku izdelave. Poročilo mora vsebovati opis obsega

izvedenih del in biti predloženo agenciji najkasneje 90 dni po poteku roka za redno letno poročanje. Če poročilo ni predloženo v roku, agencija lahko prekliče veljavnost potrdila o izdelavi.

(5) Izdelovalec pred oddajo vloge za izdelavo v okviru sistema kakovosti izvede interno revizijo pripravljenosti organizacije za obseg nameravane izdelave eksperimentalnega zrakoplova. Poročilo o izvedeni interni reviziji izdelovalec priloži vlogi za izdelavo.

IV. NADZOR NAD IZDELAVO IN PREIZKUŠANJEM TER DRUGE NALOGE

7. člen

(letalski strokovni nadzor izdelave in druge povezane naloge)

(1) Agencija izvaja naslednje naloge:

1. nadzira skladnost postopka izdelave in preizkušanja s tem pravilnikom;
2. ob izdaji potrdila za izdelavo potrdi odgovorne osebe projekta;
3. izda potrdilo za izdelavo, v katerem imenuje tudi letalskega strokovnjaka in kontrolorja izdelave;
4. potrdi pogoje letenja in izda dovoljenje za preizkušanje v letenju, razen če je agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju;
5. pri konceptih zahtevnejših ali specifičnih eksperimentalnih zrakoplovov izda soglasje k predlogu potrebnih izkušenj za pilota, ki bo opravljal preizkušanje;
6. potrdi program vzdrževanja;
7. potrdi pogoje letenja in izda dovoljenje za letenje;
8. izvaja inšpekcijski nadzor v ključnih fazah izdelave in preizkušanja, ki so najmanj glede priprave predloge dnevnika izdelave, preizkušanje trdnosti glavnih delov osnovne nosilne konstrukcije zrakoplova, če je predvideno oziroma potrebno in začetek končne montaže zrakoplova. Ključnih faz je lahko več, če tako oceni letalski strokovnjak. Ocena mora biti priložena k vlogi za izdajo potrdila za izdelavo. Če je agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezeni privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, nadzor v ključnih fazah izdelave in preizkušanja izvede imenovani letalski strokovnjak na način, kot to opredeljuje postopek za izvajanje interne revizije organizacije izdelovalca;
9. vodi seznam letalskih strokovnjakov po tem pravilniku, skupaj z njihovim znanjem in izkušnjami.

(2) Letalski strokovnjak izvaja naslednje naloge:

1. nadzira izdelavo in preizkušanje in je odgovoren za letalsko tehnično varnost postopka izdelave in preizkušanja. Če agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdi ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju izvede tudi nadzor v ključnih fazah izdelave in preizkušanja po postopku na način, kot to opredeljuje postopek za izvajanje interne revizije organizacije izdelovalca;
2. na podlagi ciljev projekta določi potrebne postopke in dokumentacijo;
3. pripravi oceno tveganja za preizkušanje in uporabo eksperimentalnega zrakoplova;
4. pregleduje in potrjuje projektno dokumentacijo in poskrbi, da načrtovane tehnične rešitve zagotavljajo sposobnost za varno letenje eksperimentalnega zrakoplova;
5. določi delovne in operativne omejitve;
6. določi vsebino programa preizkušanja eksperimentalnega zrakoplova in ga potrdi;
7. opravlja nadzor nad preizkušanjem v letenju;
8. po končanem preizkušanju v letenju izdela končno poročilo o projektu;
9. potrdi letalni priročnik eksperimentalnega zrakoplova;
10. potrdi priročnik za vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova;
11. predlaga program vzdrževanja, ki vsebuje tudi predlog zahtev za kompetence osebja za vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova.

(3) Kontrolor izdelave izvaja naslednje naloge:

1. nadzira in je odgovoren za uporabo potrjene tehnične dokumentacije in splošnih tehničnih standardov in praks v letalstvu med postopkom izdelave;
2. opozori izdelovalca na vse opažene nepravilnosti pri izdelavi;
3. daje izdelovalcu navodila in nasvete za izdelavo;
4. v dnevniku izdelave potrjuje podatke o uporabljenem materialu, ključnih postopkih in sestavnih delih;
5. po končani izdelavi pregleda eksperimentalni zrakoplov in poda pisno poročilo o njegovem tehničnem stanju, iz katerega mora biti razvidno, ali je z eksperimentalnim zrakoplovom mogoče varno letenje.

(4) V organizacija iz drugega ali tretjega odstavka prejšnjega člena ni treba imenovati kontrolorja izdelave, če vodja projekta z notranjim aktom zagotovi razdelitev vseh nalog in odgovornosti, navedenih v prejšnjem odstavku, osebu organizacije, ki izpolnjuje pogoje iz 9. člena tega pravilnika, kar agencija preveri pred izdajo potrdila o izdelavi.

8. člen (letalski strokovnjak)

(1) Izdelovalec predlaga letalskega strokovnjaka. Predlaga lahko tudi več letalskih strokovnjakov po področjih, in sicer glede na zahteve projekta izdelave. V tem primeru mora izdelovalec z notranjim aktom določiti glavnega letalskega strokovnjaka, ki ima odgovornost za projekt.

(2) Letalski strokovnjak mora izpolnjevati naslednje pogoje:

1. končana fakulteta tehnične ali naravoslovne smeri, ki pokriva strokovno področje letalstva, na katero se nanaša projekt izdelave,
2. ustreznost znanja glede na projekt izdelave in
3. izkušnje s področja izdelave zrakoplovov.

(3) Kot ustreznost znanja glede na projekt izdelave iz 2. točke prejšnjega odstavka se štejejo znanja s področij:

- letalnih sposobnosti, stabilnosti in krmarnosti,
- trdnosti in togosti,
- pogonskega sistema zrakoplova,
- mehanskih sistemov in opreme zrakoplova,
- inštrumenti-avionika, elektrika, radio-oprema zrakoplova.

(4) Ustrezen nivo pridobljenih znanj glede na projekt izdelave iz 2. točke drugega prejšnjega odstavka se preveri v obliki izpita. Izpit se prizna osebi, katere znanje je za posamezno področje že potrdila Agencija Evropske unije za varnost v letalstvu.

(5) Kot ustrezne izkušnje s področja izdelave zrakoplovov se štejejo delovne izkušnje v letalski industriji ali organizaciji oziroma predhodne izkušnje v vlogi letalskega strokovnjaka, če so izkušnje s področja, ki je predmet projekta, in so sprejemljive za agencijo.

9. člen (kontrolor izdelave)

Kontrolor izdelave mora izpolnjevati naslednje pogoje:

1. ima licenco oseba za vzdrževanje zrakoplovov kategorije B, ki je ustrezna izdelavi eksperimentalnega zrakoplova po tem pravilniku, in v skladu z Delom 66 Priloge III Uredbe 1321/2014/EU, ali dovoljenje za vzdrževanje zrakoplovov, izdano na podlagi zakona, ki ureja civilno letalstvo, in pet let delovnih izkušenj pri vzdrževanju zrakoplovov, ali
2. ima pet let izkušenj s področja kontrole izdelave amatersko izdelanih ali eksperimentalnih zrakoplovov, ali
3. ima pooblastilo za medfazno in končno kontrolo izdelave zrakoplova v organizaciji iz drugega ali tretjega odstavka 6. člena tega pravilnika.

V. POSTOPEK IZDELAVE

10. člen (vloga za izdajo potrdila za izdelavo)

(1) Vloga za izdajo potrdila za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova mora vsebovati:

1. podatke o izdelovalcu z dokazili o izpolnjevanju pogojev iz 6. člena tega pravilnika;
2. imenovanje vodje projekta iz 6. člena tega pravilnika;
3. naslov in opis prostorov, kjer se bo izvajala izdelava;
4. predlog imenovanja letalskega strokovnjaka in njegovo pisno soglasje;
5. predlog imenovanja kontrolorja izdelave in njegovo pisno soglasje;
6. predstavitev projekta, ki vsebuje delovni naslov projekta, opredelitev načina izdelave, osnovne podatke o eksperimentalnem zrakoplovu, opredelitev uporabe obsega gradbenih zahtev (certifikacijskih specifikacij) za zrakoplove in opis predvidenih del v sklopu projekta, vključno z opisom tehnologij izdelave;
7. dokazila o ustreznosti sestavnih delov tujega zrakoplova v primeru izdelave iz 2. točke prvega odstavka 5. člena tega pravilnika:

- overjeno kopijo veljavnega spričevala o plovnosti oziroma dovoljenja za letenje ali enakovrednega dokumenta tujega zrakoplova ali izjavo pristojnega letalskega organa zadevne tuje države, pri čemer izjava ni starejša od 60 dni in je iz nje razvidno, da so predmetni glavni sestavni deli zrakoplova ustrezni za vgradnjo v zrakoplov, in
  - dokazilo, da za glavne sestavne dele ni pretekla dovoljena obratovalna doba;
8. dokazila o ustreznosti tujega zrakoplova v primeru izdelave iz 3. točke prvega odstavka 5. člena tega pravilnika:
- overjeno kopijo veljavnega spričevala o plovnosti oziroma dovoljenja za letenje ali enakovrednega dokumenta tujega zrakoplova ali
  - poročilo pristojnega letalskega organa zadevne tuje države o pregledu plovnosti zrakoplova, pri čemer to poročilo ni starejše od 60 dni;
9. dokazilo o lastništvu oziroma pravici do uporabe zrakoplova, ki je bremen prosto, če gre za način izdelave v skladu s 3. točko prvega odstavka 5. člena tega pravilnika, ali o lastništvu glavnih in ključnih sestavnih delov zrakoplova, če gre za način izdelave v skladu s 1. ali 2. točko prvega odstavka 5. člena tega pravilnika. V primeru, da se v času do izdaja potrdila o izdelavi, z dokazilom o lastništvu oziroma pravici do uporabe glavnih in ključnih sestavnih delov zrakoplova ne razpolaga, mora biti to predloženo agenciji najkasneje do izdaje dovoljenja za preizkušanje v letenju. V primeru, da ima izdelovalec privilegij za izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, tega privilegija v predmetni izdelavi ne sme izvajati, dokler agencija ne potrdi ustreznosti prejetih dokazil o lastništvu oziroma pravici do uporabe glavnih in ključnih sestavnih delov zrakoplova;
10. predstavitev ciljev projekta. Če je predvideno kontinuirano preizkušanje, mora biti osnutek programa preizkušanja naveden v ciljih projekta;
11. oceno tveganja preizkušanja eksperimentalnega zrakoplova in uporabe eksperimentalnega zrakoplova, ki jo pripravi letalski strokovnjak;
12. overjeno kopijo pogodbe med lastnikom in izdelovalcem, v kateri lastnik prenese odgovornost postopka izdelave in preizkušanja na izdelovalca, če izdelovalec ni lastnik zrakoplova ali sestavnih delov;
13. kopijo poročila o izvedeni interni reviziji o pripravljenosti organizacije za obseg nameravane izdelave eksperimentalnega zrakoplova iz petega odstavka 6. člena tega pravilnika;
14. oceno letalskega strokovnjaka o ključnih fazah izdelave eksperimentalnega zrakoplova, če oceni še druge faze izdelave in preizkušanja, kot so navedene v 9. točki prvega odstavka 7. člena tega pravilnika, ali obrazložitev upravičenosti, če letalski strokovnjak meni, da preizkušanje trdnosti delov osnovne konstrukcije zrakoplova ni potrebno;
15. pisni predlog letalskega strokovnjaka z obrazložitvijo upravičenosti za izvedbo manjšega obsega preizkušanja v letenju, kot je določeno v 1. do 6. točki petega odstavka 21. člena tega pravilnika.
- (2) Podatki o eksperimentalnem zrakoplovu iz 6. točke prejšnjega odstavka so:
1. največja dovoljena vzletna masa,
  2. minimalna posadka in največje skupno število oseb na krovu,
  3. vrsta pogona in število motorjev,
  4. predvidene minimalne in mejne hitrosti,
  5. opis aktivnih enot krmiljenja primarnega krmilnega sistema, če so predvidene,
  6. seznam predvidene radio-navigacijske in druge opreme,
  7. predvideni pogoji letenja po zaključenem preizkušanju v letenju. Če gre za kontinuirano preizkušanje se za osnovne podatke štejejo predvideni pogoji letenja za preizkušanje v letenju,
  8. risba zrakoplova v treh projekcijah in tip gradnje, če gre za način izdelave iz 1. ali 2. točke prvega odstavka 5. člena tega pravilnika.
- (3) O vsaki spremembi podatkov iz tega člena mora izdelovalec pisno obvestiti agencijo.

11. člen (potrdilo za izdelavo)

(1) Na podlagi vloge iz prejšnjega člena agencija preveri izpolnjevanje predpisanih pogojev in na podlagi sprejemljivosti ravni tveganja izda potrdilo za izdelavo.

- (2) V potrdilo za izdelavo se vpišejo:
1. izdelovalec,
  2. vodja projekta iz 2. točke prvega odstavka 6. člena tega pravilnika,
  3. delovni naslov projekta,
  4. vrsta, kategorija in največja vzletna masa eksperimentalnega zrakoplova,
  5. naslov, na katerem se bo izvajala izdelava,
  6. potrjeni letalski strokovnjak projekta,

7. potrjeni kontrolor izdelave ali notranji akt v primeru iz četrtega odstavka 7. člena tega pravilnika,
8. pogoji za ohranjanje veljavnosti navedenega potrdila.

12. člen **(veljavnost potrdila za izdelavo)**

- (1) Potrdilo za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova velja pet let.
- (2) Izdelovalec lahko zaprosi za podaljšanje veljavnosti potrdila za izdelavo pred potekom veljavnosti že izdanega potrdila za izdelavo. Vlogi za podaljšanje veljavnosti priloži poročilo o izvedenih delih od izdaje potrdila za izdelavo ter novi pisni soglasji letalskega strokovnjaka in kontrolorja izdelave.
- (3) Potrdilo za izdelavo preneha veljati z izdajo dovoljenja za letenje.
- (4) V primeru spremembe podatkov, ki se vpisujejo v potrdilo za izdelavo, je treba podati vlogo za spremembo potrdila za izdelavo, sicer je izdano potrdilo neveljavno.
- (5) Agencija lahko prekliče veljavnost potrdila za izdelavo, če niso več izpolnjeni pogoji izdelave po tem pravilniku, če je letalskemu nadzorniku agencije, letalskemu strokovnjaku ali kontrolorju izdelave onemogočena izvedba nadzora nad izdelavo, ali če je ugotovljeno neodobreno odstopanje od podatkov v projektni dokumentaciji ali izvajanje neodobrenih sprememb lokacije, osebja, opreme ali postopkov izdelovalca.

13. člen **(projektna dokumentacija)**

- (1) Projektno dokumentacijo pripravi izdelovalec med postopkom izdelave eksperimentalnega zrakoplova in mora biti na voljo ob osnovnem pregledu eksperimentalnega zrakoplova, da se lahko ugotovi sposobnost za varno letenje.
- (2) Obvezni deli projektne dokumentacije so:
  1. kontrola trdnosti osnovne konstrukcije,
  2. kontrola krmarljivosti,
  3. kontrola stabilnosti z določitvijo mejnih leg težišča,
  4. analiza obremenitve električnega sistema in
  5. kopija predhodnega spričevala o plovnosti ali dovoljenja za letenje, če gre za zrakoplov iz 3. točke prvega odstavka 5. člena tega pravilnika.
- (3) Če v postopku izdelave na eksperimentalnem zrakoplovu ni bilo sprememb, za katere bi bila potrebna izdelava posameznega obveznega dela iz 1. do 4. točke prejšnjega odstavka, lahko letalski strokovnjak namesto tega izda pisno izjavo, da ni vpliva izdelave oziroma da je ta zanemarljiv in da dela ni treba izdelati, z eksperimentalnim zrakoplovom pa je mogoče varno letenje. Ta izjava se hrani v projektni dokumentaciji kot nadomestilo za obvezni del dokumentacije.
- (4) Za vsak obvezni del iz drugega odstavka tega člena je treba v projektni dokumentaciji pripraviti:
  1. ovrednotenje, kot ustreza delu (trdnostni ali drugi izračun, testi ali meritve, ocena na podlagi izkušenj), z vplivi na druge dele in
  2. tehnične risbe ali drugo, po čemer se lahko kontrolira skladnost izdelanega dela z rezultatom ovrednotenja iz prejšnje točke.
- (5) Projektna dokumentacija se dopolni z izsledki in spremembami, ki se ugotovijo oziroma opravijo med preizkušanjem v letenju.
- (6) Uporabnik mora agenciji zagotoviti dostop do projektne dokumentacije, ki se lahko v ta namen deponira pri agenciji.

14. člen **(dnevnik izdelave)**

- (1) Izdelovalec mora med izdelavo eksperimentalnega zrakoplova voditi dnevnik izdelave, ki zagotavlja sledljivost postopka izdelave.
- (2) Dnevnik izdelave mora praviloma biti razdeljen in označen po sistemih zrakoplova, pri čemer je priporočena uporaba specifikacije ATA 100.
- (3) Dnevnik izdelave mora vsebovati:
  1. delovno ime projekta izdelave,
  2. datum izdaje in referenčno številko potrdila za izdelavo,

3. za vsak izdelani sestavni del ali sklop sestavnih delov referenco na dokument tehnične dokumentacije, po katerem je ta sestavni del ali sklop sestavnih delov izdelan, navedbo o uporabljenem materialu za izdelavo sestavnega dela ali sklopa sestavnih delov ter podatke, ki so pomembni za tehnologijo opravljene izdelave sestavnega dela ali sklopa sestavnih delov,
4. podatke o uporabljenem posebnem ali kalibriranem orodju,
5. podatke o vgrajenih polizdelkih in sestavnih delih ter njihovih navodilih za vgradnjo,
6. fotografije dokončanih sklopov, ki po končani izdelavi niso dostopni in jih ni mogoče kontrolirati,
7. rezultate funkcionalnih preizkusov sistemov eksperimentalnega zrakoplova in
8. druge podatke po presoji izdelovalca, letalskega strokovnjaka za izdelavo ali kontrolorja izdelave.
(4) Podatke iz 3., 4., 6., 7. in 8. točke prejšnjega odstavka potrdi kontrolor izdelave.

15. člen **(kontrola skladnosti izdelave s projektno dokumentacijo)**

Izdelovalec mora med izdelavo posameznih sestavnih delov in sklopov sestavnih delov eksperimentalnega zrakoplova pravočasno obvestiti kontrolorja izdelave, da je treba kontrolirati skladnost izdelave teh sestavnih delov in sklopov sestavnih delov s projektno dokumentacijo. Kontrolor izdelave mora najpozneje pred montažo opraviti kontrolo skladnosti izdelave s projektno dokumentacijo tistih sestavnih delov in sklopov sestavnih delov eksperimentalnega zrakoplova, ki jih pozneje med izdelavo ne bo več mogoče kontrolirati.

16. člen **(minimalna oprema)**

- (1) Eksperimentalni zrakoplov mora imeti naslednjo minimalno opremo:
  1. varnostne pasove za vsak vgrajeni sedež,
  2. kompas,
  3. merilnik hitrosti (ne velja za balone),
  4. višinomer,
  5. opremo, ki se zahteva glede na tip zračnega prostora, v katerem se eksperimentalni zrakoplov uporablja, in
  6. opremo, ki se zahteva v skladu z varnostno analizo.
- (2) Eksperimentalni zrakoplov z motornim pogonom mora imeti poleg opreme iz prejšnjega odstavka še:
  1. indikatorje, ki neposredno ali posredno prikazujejo izhodno moč vsakega motorja,
  2. indikatorje, ki prikazujejo notranjo obremenitev vsakega motorja glede na mejne vrednosti, in
  3. indikator preostale količine goriva oziroma zaloge energije.
- (3) Eksperimentalni zrakoplov, ki proizvaja vzgon z vrtečimi se elementi, mora imeti poleg opreme iz prvega in drugega odstavka tega člena še merilnik vrtljajev za vrteče se elemente.
- (4) Eksperimentalni zrakoplov, ki proizvaja aero-statični vzgon, mora imeti poleg opreme iz prvega in drugega odstavka tega člena še indikatorje, ki prikazujejo stanje vzgonskega telesa.
- (5) Če je eksperimentalni zrakoplov namenjen za uporabo ponoči, mora poleg zahtevane opreme iz prvega, drugega, tretjega in četrtega odstavka tega člena, glede na vrsto zrakoplova, imeti še:
  1. indikator lege zrakoplova v prostoru,
  2. kontrolnik leta,
  3. variometer,
  4. osvetlitev instrumentov,
  5. navigacijske luči, kot to določa Uredba Komisije (EU) št. 965/2012 z dne 5. oktobra 2012 o tehničnih zahtevah in upravnih postopkih za letalske operacije v skladu z Uredbo (ES) št. 216/2008 Evropskega parlamenta in Sveta (UL L št. 296 z dne 25. 10. 2012, str. 1), s spremembami (v nadaljnjem besedilu: Uredba 965/2012/EU),
  6. bliskavico proti trčenju, kot to določa Uredba 965/2012/EU, in
  7. pristajalno luč.
- (6) Če je eksperimentalni zrakoplov namenjen za uporabo po pravilih instrumentalnega letenja, mora imeti opremo, kot to določa Uredba 965/2012/EU.
- (7) Če je v eksperimentalni zrakoplov vgrajena oprema za določanje lege zrakoplova v prostoru in ta oprema ni certificirana, morajo biti v letalnem priročniku eksperimentalnega zrakoplova opisani osnovno načelo delovanja, možne lažne indikacije in omejitve. Za uporabo take opreme se izdelava ločena ocena tveganja.

(8) Če ima oprema v eksperimentalnem zrakoplovu sposobnosti radijskega oddajnika, ne sme imeti sposobnosti ali lastnosti, ki bi motile ali ovirale druge uporabnike zračnega prostora, kar se dokazuje s certifikatom dela opreme ali z meritvami ali z obojim.

17. člen (oznake)

(1) Na eksperimentalnem zrakoplovu mora biti blizu vstopa v zrakoplov poleg oznak, kot jih določata predpis, ki ureja oznake državne pripadnosti, registrske in druge oznake na civilnih zrakoplovih, in projektne dokumentacije, še napis »EXPERIMENTAL« s črkami, velikimi najmanj 50 in največ 150 milimetrov, da ga vidi vsaka oseba, ki vstopa v ta zrakoplov. Črke morajo biti velike tiskane in v slogu, ki je viden in čitljiv.

(2) Eksperimentalni zrakoplov mora imeti v prosto vidni razdalji od vsakega sedeža nameščeno čitljivo napisano obvestilo, napisano z velikimi tiskanimi črkami v slovenskem in angleškem jeziku, iz katerega je razvidno, da eksperimentalni zrakoplov ne izpolnjuje zahtev, standardov in priporočenih praks Mednarodne organizacije civilnega letalstva za izdajo spričevala o plovnosti zrakoplova. Obvestilo se glasi:

»OPOZORILO POTNIKOM: TA ZRAKOPLOV NI IZDELAN V SKLADU Z VARNOSTNIMI PREDPISI ZA STANDARDNE ZRAKOPLOVE. VODJA ZRAKOPLOVA MORA PRED POLETOM VSAKI OSEBI NA KROVU POJASNITI POGOJE UPORABE!«

»OCCUPANT WARNING: THIS AIRCRAFT DOES NOT COMPLY WITH SAFETY REGULATIONS FOR STANDARD AIRCRAFT. THE PILOT IN COMMAND SHALL EXPLAIN CONDITIONS OF OPERATION TO ALL OCCUPANTS BEFORE FLIGHT!«

(3) Če je vgrajeno balistično reševalno padalo, je potrebna ustrezna oznaka njegovega mesta in sprožilnega mehanizma.

(4) Vsak sistem, katerega namerna ali nenamerna uporaba ima vpliv na varnost letenja zrakoplova, mora imeti krmilne ročice, njihovi položaji pa morajo biti ustrezno označeni.

VI. UGOTOVITEV SPOSOBNOSTI ZA VARNO LETENJE

18. člen (ugotovitev sposobnosti za varno letenje)

(1) Po končani izdelavi agencija na podlagi vloge izdelovalca opravi osnovni pregled eksperimentalnega zrakoplova, s katerim se ugotovi njegova sposobnost za varno letenje.

(2) Prvi del pregleda obsega pregled projektne dokumentacije in dnevnika izdelave, ki morata izražati dejansko stanje eksperimentalnega zrakoplova. Dnevnik izdelave mora vsebovati poročilo o tehničnem stanju tega zrakoplova, ki ga pripravi kontrolor izdelave oziroma oseba organizacije, pooblaščen za kontrolo izdelave zrakoplovov.

(3) V drugem delu pregleda sledi pregled eksperimentalnega zrakoplova, pri čemer se ugotavlja njegovo splošno tehnično stanje. Pregled praviloma obsega pregled korozije, obrabe, delaminacije, tesnosti instalacij, spajanja delov, izrabljenosti, nefunkcionalnosti in podobnega, kar bi lahko vplivalo na bistvene lastnosti zrakoplova (trdnost, življenjska doba, plovnostno-tehnične zahteve (angl. Airworthiness Directive, AD), izdane za sestavne dele in tehnične značilnosti zrakoplova).

(4) Ne glede na prvi odstavek tega člena osnovni pregled za varno letenje izvede izdelovalec, če mu je agencija v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju.

VII. REGISTRACIJA

19. člen (registracija eksperimentalnega zrakoplova)

(1) Pred izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju se eksperimentalni zrakoplov registrira v skladu z zakonom, ki ureja civilno letalstvo.

(2) Kot lastnik zrakoplova se v register zrakoplovov lahko vpiše oseba, ki je lastnik delov eksperimentalnega zrakoplova in delov opreme.

VIII. PREIZKUŠANJE V LETENJU

20. člen **(dovoljenje za preizkušanje v letenju)**

(1) Pred izdajo dovoljenja za preizkušanje eksperimentalnega zrakoplova v letenju mora izdelovalec agenciji predložiti naslednjo dokumentacijo:

1. kopijo dnevnika izdelave,
2. program preizkušanja iz 21. člena tega pravilnika,
3. pisno soglasje vsakega od članov posadke, ki bo izvajal preizkušanje, pri čemer soglasje vključuje seznanjenost s programom preizkušanja v letenju,
4. pisno soglasje imetnika pravice razpolaganja z letališčem ali vzletiščem, na katerem se bo opravljalo preizkušanje,
5. dokazilo o zavarovanju odgovornosti za škodo, povzročeno tretjim osebam, in sicer s preizkušanjem zrakoplova v letenju ali na tleh, pri čemer je najnižja zavarovalna vsota v skladu z Uredbo (ES) št. 785/2004 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 21. aprila 2004 o zahtevah v zvezi z zavarovanjem za letalske prevoznike in operaterje (UL L št. 138 z dne 30. 4. 2004, str. 1), zadnjič spremenjeno z Uredbo Komisije (EU) št. 285/2010 z dne 6. aprila 2010 o spremembi Uredbe (ES) št. 785/2004 Evropskega parlamenta in Sveta o zahtevah v zvezi z zavarovanjem za letalske prevoznike in operaterje (UL L št. 87 z dne 7. 4. 2010, str. 19),
6. predlog pogojev letenja za dovoljenje za preizkušanje v letenju iz četrtega odstavka tega člena in
7. predlog priročnika za nameravano letalsko operacijo NCC ali SPO, kot je opredeljeno v 28. členu tega pravilnika, če je eksperimentalni zrakoplov predviden za takšno uporabo.

(2) Na podlagi uspešno opravljenega osnovnega pregleda eksperimentalnega zrakoplova in predložene dokumentacije iz prejšnjega odstavka agencija po tem, ko ugotovi ustreznost vsebine pogojev letenja, potrdi pogoje letenja in izdelovalcu izda dovoljenje za preizkušanje v letenju.

(3) Dovoljenje za preizkušanje v letenju se izda z veljavnostjo največ 12 mesecev. Ponovna izdaja tega dovoljenja je mogoče na podlagi vloge in pregleda plovnosti eksperimentalnega zrakoplova. Dovoljenje za preizkušanje v letenju vsebuje najmanj naslednje podatke:

1. državno pripadnost in registrsko oznako,
2. podatek o izdelovalcu,
3. podatek o proizvajalcu zrakoplova pred spremembo, če je ta izdelan po 3. točki prvega odstavka 5. člena tega pravilnika,
4. tip oziroma model zrakoplova,
5. serijska številka zrakoplova,
6. namen izdaje dovoljenja,
7. podatek o nosilcu dovoljenja za preizkušanje v letenju,
8. sklic na pogoje letenja in morebitne opombe,
9. veljavnost,
10. kraj in datum izdaje dovoljenja za preizkušanje v letenju in
11. podpis odgovorne osebe agencije.

(4) Sestavni del dovoljenja za preizkušanje v letenju so pogoji letenja, ki vsebujejo zahteve, omejitve in navodila, ki jih je treba upoštevati med preizkušanjem. Pogoji letenja eksperimentalnega zrakoplova vsebujejo najmanj naslednje podatke:

1. o izdelovalcu,
2. oznako in podatke o izdaji dokumenta za namen sledljivosti,
3. o proizvajalcu zrakoplova pred spremembo, če je ta izdelan po 3. točki prvega odstavka 5. člena tega pravilnika,
4. o tipu oziroma modelu,
5. serijsko številko zrakoplova,
6. namen,
7. o konfiguraciji zrakoplova,
8. utemeljitev,
9. pogoje in omejitve,
10. izjavo izdelovalca, da zrakoplov v opredeljeni konfiguraciji nima značilnosti, ki bi ga naredile nevarnega za nameravano letenje pod opredeljenimi pogoji in omejitvami, izdelovalec mora izjavo datirati in podpisati,
11. številko odobritve pogojev letenja, ki jo je izdala agencija,
12. datum, ko jih je agencija odobrila, in
13. podpis odgovorne osebe agencije.

(5) Na podlagi dovoljenja za preizkušanje v letenju se lahko izvajajo samo leti v skladu s programom preizkušanja v letenju.

(6)–Leti, med katerimi se preizkuša osnovna struktura ali krmilni sistem eksperimentalnega zrakoplova, se morajo opravljati nad nenaseljenimi ali malo poseljenimi območji, ki jih je treba določiti v programu preizkušanja, z izjemo vzleta in pristanka, kar se vpiše v pogoje za letenje iz četrtega odstavka tega člena.

(7) Če je predmet izdelave po tem pravilniku pogonski sistem ali drugi sistemi, ki ključno vplivajo na njegovo delovanje, pot po vzletu eksperimentalnega zrakoplova ne sme potekati nad naseljenimi območji. Pot letenja med celotnim letom je treba načrtovati tako, da eksperimentalni zrakoplov v primeru odpovedi najbolj kritičnega motorja ali sredstva pogona ne ogroža naseljenih območij, kar se vpiše v pogoje letenja iz četrtega odstavka tega člena.

(8) Dovoljenje za preizkušanje v letenju preneha veljati, če prenehajo veljati potrjeni pogoji letenja. Vsaka okoliščina, ki vpliva na vsebino teh pogojev, te razveljavi, izdelovalec pa je dolžan agenciji vrniti pogoje letenja in dovoljenje za preizkušanje v letenju. V takšnem primeru mora agencija znova potrditi pogoje letenja in izdati novo dovoljenje za preizkušanje v letenju.

(9) Če je agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja ter izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, izdelovalec samostojno smiselno izvede dejanja iz drugega, tretjega in četrtega odstavka tega člena. Pogoje letenja in dovoljenje za preizkušanje v letenju podpiše ustrezno potrjena certifikacijska oseba izdelovalca. Izdelovalec je dolžan agenciji predložiti kopije odobrenih pogojev letenja in dovoljenja za preizkušanje v letenju v roku 10 dni od izdaje ter v enakem roku agencijo obvestiti o prenehanju veljavnosti dovoljenja za preizkušanje na podlagi prejšnjega odstavka. Izdelovalec izda dovoljenje za preizkušanje v letenju največ dvakrat zaporedoma. Naslednji pregled plovnosti eksperimentalnega zrakoplova opravi agencija in izda dovoljenje za preizkušanje v letenju.

21. člen **(program preizkušanja v letenju)**

(1) Za izvedbo preizkušanja eksperimentalnega zrakoplova v letenju izdelovalec pripravi program preizkušanja.

(2) Program preizkušanja v letenju in vsako naslednjo revizijo tega programa mora potrditi letalski strokovnjak.

(3) Program preizkušanja eksperimentalnega zrakoplova v letenju mora vsebovati najmanj naslednje vsebine:

1. preglednico vseh področij preizkusov v zraku,
2. parametre in omejitve, ki jih mora pilot ali posadka upoštevati med preizkušanjem v letenju,
3. podatke o zračnem prostoru in področjih, kjer se bo izvajalo preizkušanje v letenju na podlagi ocene tveganja,
4. podatke o reševalni opremi med preizkušanjem v letenju,
5. opis opreme za zapisovanje podatkov leta in njen vpliv na obnašanje in zmogljivosti zrakoplova,
6. postopke v sili,
7. podatke o pregledih in vzdrževanju, ko se izvaja preizkušanje v letenju,
8. cilje in način preizkusa, pogoje, parametre in omejitve pri preizkusu ter vremenske omejitve za vsak posamezni let ali serijo letov z istim namenom.

(4) Če se v obdobju preizkušanja v letenju pojavi potreba po spremembi programa preizkušanja v letenju, izdelovalec izdela revizijo in jo pošlje v pregled agenciji, ki odloči o nadaljevanju preizkušanja v letenju.

(5) Sestavni del vsebine programa preizkušanja je minimalni obseg preizkušanja v letenju, ki ga je treba opraviti v končni konfiguraciji eksperimentalnega zrakoplova za prehod v uporabo, ki je:

1. letenje v celotnem razponu dovoljenih hitrosti, v vzpenjanju, horizontalnem letu, spuščanju in v zavojih v vseh predvidenih letalnih konfiguracijah in konfiguracijah predvidene opreme,
2. letenje z izvajanjem drugih manevrov, predvidenih za prihodnjo uporabo eksperimentalnega zrakoplova,
3. vzletanje in pristajanje v vseh razpoložljivih konfiguracijah z meritvami najkrajše uporabne vzletne oziroma pristajalne steze,
4. letenje z mejnimi položaji težišča, kot ustreza posamezni konfiguraciji morebitne opreme,
5. spuščanje, prilet in pristonek z minimalno dovoljeno indicirano količino goriva,
6. deset ur letenja in 40 pristankov za eksperimentalne zrakoplove z lastnim pogonom oziroma pet ur letenja in 20 pristankov za eksperimentalne zrakoplove brez pogona, razen če zaradi specifičnosti eksperimentalnega zrakoplova agencija odobri drugačen obseg preizkušanja.

(6) Ne glede na prejšnji odstavek:

a) je za eksperimentalne zrakoplove izdelane po 3. točki prvega odstavka 5. člena tega pravilnika, kadar gre za spremembe v opremi ali postopkih, ki ne vplivajo pomembno na omejitve eksperimentalnega zrakoplova, podane z dosedanjim letalnim priročnikom eksperimentalnega zrakoplova, treba:

1. preizkusiti vsa območja parametrov uporabe eksperimentalnega zrakoplova, na katere ima vpliv tehnična sprememba, ki je bila predmet izdelave po tem pravilniku, in

2. opraviti pet ur letenja;

b) se lahko v primeru izdelave izvedenke tipa oziroma modela letala, ki ga je izdelovalec že izdelal v preteklosti, minimalni obseg preizkušanja, ki ga je treba opraviti v končni konfiguraciji eksperimentalnega zrakoplova za prehod v uporabo, zmanjša. Predlog za izvedbo manjšega obsega preizkušanja v letenju izdelava predlagani letalski strokovnjak in mora biti priložen vlogi za izdajo potrdila za izdelavo. Agencija odloči o dopustnosti in obsegu zmanjšanega minimalnega obsega preizkušanja v letenju v potrdilu o izdelavi.

(7) Program preizkušanja v letenju ne sme vsebovati preizkusov v letenju, pri katerih je predvideni rezultat poškodba strukture, krmilnega sistema ali pogona. Preizkusi v zraku morajo biti zasnovani kot praktična potrditev predhodno računsko ali z zemeljskimi testi dokazane ustreznosti ali presoje strokovnjaka.

(8) Ne glede na četrty odstavek tega člena, v primeru, če je agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, pregled revizije programa preizkušanja v letenju izvede izdelovalec, certifikacijska oseba izdelovalca pa odloči o nadaljevanju preizkušanja v letenju s potrditvijo spremembe pogojev letenja.

22. člen **(izvedba preizkušanja v letenju)**

(1) Preizkušanje v letenju se izvaja v skladu s programom preizkušanja v letenju iz prejšnjega člena.

(2) Za izvedbo preizkušanja v letenju po programu preizkušanja v letenju je odgovoren izdelovalec.

(3) Preizkušanje v letenju opravljajo člani posadke, navedeni v pogojih za letenje.

(4) Meteorološke razmere med preizkušanjem v letenju morajo ustrezati vizualnim meteorološkim pogojem (VMC), razen kadar je s programom preizkušanja v letenju določeno drugače in so ob tem izpolnjene zahteve glede opreme eksperimentalnega zrakoplova za letenje in usposobljenosti posadke za letenje v takih pogojih.

(5) Pri preizkušanju v letenju niso dovoljeni grobi manevri ali akrobatski manevri, razen če je to predvideno v programu preizkušanja v letenju.

(6) V obdobju preizkušanja v letenju mora izdelovalec voditi dnevnik preizkušanja in operativni dnevnik zrakoplova.

(7) Po vsaki tehnični spremembi na eksperimentalnem zrakoplovu, ki se opravi v obdobju preizkušanja v letenju, je treba pred nadaljevanjem preizkušanja v letenju zrakoplov pregledati ob smiselni uporabi 18. člena tega pravilnika. Namen pregleda je ugotoviti, če je stanje zrakoplova takšno, da omogoča varno letenje. Pregled opravi kontrolor izdelave oziroma ustrezná oseba organizacije v skladu s četrtyim odstavkom 7. člena tega pravilnika.

(8) Med preizkušanjem zahtevnejših eksperimentalnih zrakoplovov v letenju je obvezna uporaba snemalnika podatkov.

(9) Za vsak let, namenjen preizkušanju v letenju, izdelovalec določi odgovorno osebo na tleh, ki ima podatke o letu in katere naloge so spremljanje preizkusnega leta, organizacija postopkov in komunikacija v izrednih primerih.

(10) Po končanem preizkušanju v letenju letalski strokovnjak izdelava končno poročilo o preizkušanju v letenju.

23. člen **(člani posadke, ki opravljajo preizkušanje v letenju)**

(1) Za preizkušanje eksperimentalnih zrakoplovov v letenju največje vzletne mase do vključno 2.000 kg agencija izdelava seznam pilotov, ki izpolnjujejo naslednje pogoje:

1. predhodno so izvedli najmanj tri preizkušanja novih konceptov zrakoplovov v letenju (velja za nov tip ali veliko pomembno spremembo obstoječega tipa),
2. so imetniki ratinga ali pooblastila inštruktorja letenja in

3. so v primeru letal in jadralnih letal imetniki ratinga za akrobatsko letenje.

(2) Ne glede na prejšnji odstavek agencija na seznam pilotov iz prejšnjega odstavka uvrsti tudi pilota, če:

1. ta izpolnjuje pogoje iz 2. in 3. točke prejšnjega odstavka in je uspešno opravil usposabljanje po programu iz Priloge, ki je sestavni del tega pravilnika, s pilotom s seznama iz prejšnjega odstavka in ga ta pilot predlaga za uvrstitev na seznam iz prejšnjega odstavka,
2. je imetnik pooblastila za preizkušanje ustrezne vrste zrakoplovov v skladu z Uredbo 1178/2011/EU, ali
3. je diplomiral na eni od mednarodno priznanih šol za eksperimentalne testne pilote, ki so na seznamu, ki je v prilogi pravilnika, ki ureja ULN.

(3) Pilot s seznama iz prvega odstavka tega člena lahko opravlja preizkušanje eksperimentalnega zrakoplova v letenju največje vzletne mase do vključno 2.000 kg, če:

1. ima veljavno zdravniško spričevalo 1. ali 2. razreda iz Dela MED Priloge IV Uredbe 1178/2011/EU in
2. ima ustrezno licenco oziroma dovoljenje za kategorijo zrakoplova oziroma vrsto naprave in veljaven rating za razred oziroma primerljiv tip zrakoplova.

(4) Pilot lahko opravlja preizkušanje eksperimentalnih zrakoplovov v letenju največje vzletne mase nad 2.000 kg, če ima:

1. veljavno zdravniško spričevalo 1. ali 2. razreda iz Dela MED Priloge IV Uredbe 1178/2011/EU,
2. ustrezno licenco oziroma dovoljenje za kategorijo zrakoplova, veljaven rating za razred oziroma primerljiv tip zrakoplova in opravljenih vsaj 300 ur letenja kot vodja zrakoplova v tej kategoriji zrakoplovov,
3. opravljeno usposabljanje iz tehnike pilotiranja in načinov preizkušanja za ustrezno raven preizkušanja v letenju, kot to opredeljuje Del 21 Priloge I z dodatki iz Uredbe 748/2012/EU, vključno s sprejemljivimi načini zagotavljanja skladnosti in smernicami, in ki ga izvede inštruktor, ki ga je pooblastila agencija, in
4. zadnje izkušnje: opravljenih 50 ur letenja letno, od tega 20 ur katerega koli preizkušanja zrakoplova v letenju. Če ne izpolnjuje zahtev za zadnje izkušnje, mora opraviti ustrezno preverjanje tehnike pilotiranja in načinov preizkušanja za ustrezno raven preizkušanja v letenju, kot to opredeljuje Del 21 Priloge I z dodatki iz Uredbe 748/2012/EU, vključno s sprejemljivimi načini zagotavljanja skladnosti in smernicami, z inštruktorjem letenja, ki izpolnjuje zahteve glede usposobljenosti in zadnjih izkušenj, kot to opredeljuje Del 21 Priloge I z dodatki iz Uredbe 748/2012/EU, vključno s sprejemljivimi načini zagotavljanja skladnosti in smernicami.

(5) Če je pilot imetnik pooblastila za preizkušanje ustrezne kategorije zrakoplovov, se šteje, da izpolnjuje zahteve iz 2. in 3. točke prejšnjega odstavka.

(6) V primeru zahtevnejših zrakoplovov ali v primeru novega koncepta zrakoplova, ki ne ustreza veljavnim licencam ali ratingom, agencija izda soglasje k predlogu letalskega strokovnjaka o ustreznih izkušnjah pilota.

(7) V primeru veččlanske posadke morajo vsi piloti imeti opravljenih vsaj 300 ur letenja kot člani veččlanske posadke in izpolnjevati zahteve iz tretjega odstavka tega člena za največjo vzletno maso do vključno 2.000 kg ali četrtega odstavka tega člena za največjo vzletno maso nad 2.000 kg.

(8) Če potrdila ali ratingi na licenci, izdani v skladu z Uredbo 1178/2011/EU, ne ustrezajo za eksperimentalni zrakoplov, agencija izda potrdilo o usposobljenosti.

IX. DOVOLJENJE ZA LETENJE

24. člen (dovoljenje za letenje)

(1) Izdelovalec vloži vlogo za izdajo dovoljenja za letenje po uspešno izvedenem preizkušanju v letenju in ko iz končnega poročila o preizkušanju v letenju izhaja, da eksperimentalni zrakoplov nima nevarnih značilnosti ali zanj ni ugotovljeno nevarno obnašanje v katerem koli elementu dovoljene uporabe.

(2) K vlogi iz prejšnjega odstavka se priloži:

1. letalni priročnik eksperimentalnega zrakoplova, ki ga je potrdil letalski strokovnjak,
2. priročnik za vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova, ki ga je potrdil letalski strokovnjak,
3. predlog programa vzdrževanja eksperimentalnega zrakoplova, ki ga je predlagal letalski strokovnjak in vsebuje tudi predlog zahtev za kompetence osebja za vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova,
4. kopijo končnega poročila o preizkušanju v letenju iz desetega odstavka 22. člena tega pravilnika in

5. predlog pogojev za letenje, ki vsebujejo najmanj podatke iz četrtega odstavka 20. člena tega pravilnika.

(3) V letalni priročnik eksperimentalnega zrakoplova se kot dovoljena območja parametrov uporabe lahko vnesejo samo tista območja parametrov uporabe, ki so bila preizkušena v skladu s petim oziroma šestim odstavkom 21. člena tega pravilnika.

(4) V priročnik za vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova se vnesejo podatki, pridobljeni med izdelavo zrakoplova in njegovim preizkušanjem v letenju.

(5) Agencija z izdajo dovoljenja za letenje potrdi program vzdrževanja zrakoplova.

(6) Dovoljenje za letenje se izda z veljavnostjo 24 mesecev. Sestavni del dovoljenja za letenje so pogoji letenja, ki vsebujejo najmanj podatke iz četrtega odstavka 20. člena tega pravilnika. Pogoje letenja agencija potrdi po tem, ko ugotovi ustreznost vsebine pogojev letenja. Pogoje letenja je treba upoštevati med uporabo eksperimentalnega zrakoplova. Dovoljenje za letenje vsebuje najmanj naslednje podatke:

1. številko dovoljenja za letenje,
2. državno pripadnost in registrsko oznako,
3. podatek o izdelovalcu zrakoplova,
4. podatek o proizvajalcu zrakoplova pred spremembo, če je ta izdelan v skladu s 3. točko prvega odstavka 5. člena tega pravilnika,
5. tip oziroma model zrakoplova,
6. serijska številka zrakoplova,
7. vrsta zrakoplova,
8. sklic na pogoje in morebitne omejitve,
9. podatek o nosilcu dovoljenja za letenje, ki je lastnik ali uporabnik zrakoplova,
10. datum izdaje dovoljenja za letenje,
11. veljavnost in
12. podpis odgovorne osebe agencije.

(7) Za podaljšanje veljavnosti dovoljenja za letenje se smiselno uporabljajo predpisi, ki urejajo postopek in način ugotavljanja plovnosti zrakoplovov, ki veljajo oziroma se uporabljajo v Republiki Sloveniji.

(8) Dovoljenje za letenje preneha veljati, če prenehajo veljati potrjeni pogoji letenja. Vsaka okoliščina, ki vpliva na vsebino pogojev letenja, te razveljavi, uporabnik pa mora agenciji vrniti pogoje letenja in dovoljenje za letenje. V takšnem primeru mora agencija znova potrditi pogoje letenja in izdati novo dovoljenje za letenje.

25. člen **(priročniki in programi)**

Letalni priročnik eksperimentalnega zrakoplova, priročnik za vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova, program vzdrževanja in program preizkušanja eksperimentalnega zrakoplova morajo biti izdelani in vzdrževani v celotni obratovalni dobi eksperimentalnega zrakoplova kot dokumenti s sistemom revizij in seznamom veljavnih strani, tako da izvod z veljavno revizijo izkazuje dejansko stanje podatkov.

X. VZDRŽEVANJE

26. člen **(vzdrževanje)**

(1) Za vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova je odgovoren lastnik oziroma uporabnik, če je tako določeno v zakupni pogodbi.

(2) Vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova zajema praktična vzdrževalna dela na zrakoplovu, izdelavo dokumentacije o izvedenem vzdrževanju in izdelavo zapisov o sprostitev eksperimentalnega zrakoplova v uporabo. Izvaja se po programu vzdrževanja, izdelanem in potrjenem za zadevni zrakoplov.

(3) Izdelovalec eksperimentalnega zrakoplova lahko izvaja vzdrževanje tistih sestavnih delov in sklopov sestavnih delov, ki jih je izdelal po tem pravilniku, če ima za to v priročniku o kakovosti organizacije ustrezno opredeljene postopke. O izvedenem vzdrževanju mora izdelovalec izdati ustrezne zapise, primerljive izvajalcu vzdrževanja iz petega odstavka tega člena.

(4) Izdelovalec lahko izvaja vzdrževanje sestavnih delov ali delov, ki jih ni izdelal, pa so vgrajeni v eksperimentalni zrakoplov, ki ga je izdelal po tem pravilniku, če glede usposobljenosti izpolnjuje pogoje iz potrjenega programa vzdrževanja.

(5) Vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova lahko izvaja tudi:

1. vzdrževalna organizacija, potrjena v skladu z Delom 145 Priloge II ali Poddelom F Dela M Priloge I Uredbe 1321/2014/EU, za vzdrževanje primerljivega tipa ali skupine tipov zrakoplovov, ali
2. licencirano osebje za vzdrževanje zrakoplovov z ratingom primerljivega tipa ali skupine tipov zrakoplovov, kot to določa Del M Priloge I Uredbe 1321/2014/EU, ali
3. pilot lastnik v omejenem obsegu, kot to določa točka M.A.803 Poddela H Dela M Priloge I Uredbe 1321/2014/EU.

(6) Vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova, ki ustreza kategoriji ULN, se vzdržuje v skladu predpisi, ki urejajo ULN.

(7) O opravljenem vzdrževanju eksperimentalnega zrakoplova mora izvajalec vzdrževanja izdati zapise, ki zagotavljajo sledljivost postopkov vzdrževanja. Te zapise hrani lastnik eksperimentalnega zrakoplova ali uporabnik, če je tako določeno v zakupni pogodbi.

(8) Za osebje za vzdrževanje zrakoplovov, ki ima licence, izdane v skladu z Delom 66 Priloge III Uredbe 1321/2014/EU, in organizacijo za vzdrževanje, ki je potrjena v skladu z Uredbo 1321/2014/EU, se šteje, da so licence in potrdila izdane v skladu s tem pravilnikom. Če ratingi ali pooblastila na listini, izdani v skladu z Uredbo 1321/2014/EU ali zakonom, ki ureja civilno letalstvo, ne ustrezajo za vzdrževanje eksperimentalnega zrakoplova, izda agencija, če je osebje za vzdrževanje zrakoplovov usposobljeno v skladu s potrjenim programom vzdrževanja tega eksperimentalnega zrakoplova, potrdilo o usposobljenosti. Organizacija vse posebne postopke, ki se nanašajo samo na izvajanje tega pravilnika, navede kot dodatek k priročniku o kakovosti organizacije, potrjenem v skladu z Uredbo 1321/2014/EU.

XI. LICENCE IN LETALSKE OPERACIJE

27. člen (licence)

(1) Za uporabo eksperimentalnega zrakoplova mora imeti pilot licenco, izdano v skladu z Delom FCL Priloge I Uredbe 1178/2011/EU, oziroma dovoljenje, izdano v skladu z zakonom, ki ureja civilno letalstvo, z ustreznimi ratingi ali pooblastili oziroma potrdili, ki ustrezajo vrsti, kategoriji in lastnostim eksperimentalnega zrakoplova.

(2) Če koncept eksperimentalnega zrakoplova ne ustreza nobeni vrsti zrakoplovov, za katere je v Republiki Sloveniji že predpisan postopek usposabljanja za pridobitev licence oziroma dovoljenja z ustreznim ratingom ali pooblastilom oziroma potrdilom, agencija na predlog letalskega strokovnjaka določi licenco ali dovoljenje in rating ali pooblastilo oziroma potrdilo, ki zagotavljata največ potrebnega znanja za uporabo eksperimentalnega zrakoplova, in morebitno potrebno dodatno usposabljanje.

(3) V skladu s prejšnjim odstavkom se zahteve po potrebni licenci, ratingu in usposabljanju vpišejo v pogoje letenja za dovoljenje za letenje kot operativne omejitve zrakoplova.

(4) Za dodatno usposabljanje iz drugega odstavka tega člena letalski strokovnjak ali inštruktor oziroma učitelj določi program usposabljanja, ki določa vsebine in obseg ur za teoretično in praktično usposabljanje.

(5) Dodatno usposabljanje po programu iz prejšnjega odstavka lahko izvaja pilot, ki je opravljal preizkušanje eksperimentalnega zrakoplova v letenju ali ima potrdilo inštruktorja, izdano v skladu z Delom FCL Priloge I Uredbe 1178/2011/EU, ali pooblastilo učitelja, izdano v skladu z zakonom, ki ureja letalstvo, in je z zadevnim eksperimentalnim zrakoplovom opravil najmanj deset ur letenja.

(6) Pilotu, ki je usposobljen po programu iz drugega odstavka tega člena, se usposobljenost vpiše v knjižico letenja pilota, agencija pa v zvezi z usposobljenostjo izda potrdilo o usposobljenosti.

28. člen (letalske operacije)

(1) Izvajanje zračnega prevoza z eksperimentalnimi zrakoplovi je prepovedano.

(2) Izvajanje komercialnih letalskih dejavnosti z eksperimentalnimi zrakoplovi je prepovedano, razen kadar operator agenciji dokaže, da za takšne dejavnosti ni certificiranega

zrakoplova, ali kadar zaradi opreme, ki je potrebna za izvedbo takšne dejavnosti, uporaba certificiranega zrakoplova ni primerna. V teh primerih agencija na podlagi vloge izda dovoljenje, v katerem določi pogoje, pod katerimi se komercialna letalska dejavnost lahko izvaja.

(3) Nekomercialne letalske dejavnosti z eksperimentalnimi zrakoplovi se izvajajo v skladu z Delom NCC Priloge VI, Delom NCO Priloge VII ali Delom SPO Priloge VIII Uredbe 965/2012/EU, kot je sprejemljivo za agencijo, odvisno od kompleksnosti zrakoplova. Agencija sprejemljivost skladnosti z Delom NCC Priloge VI ali Delom SPO Priloge VIII potrdi v pogojih letenja za izdajo dovoljenja za letenje eksperimentalnega zrakoplova.

(4) Usposabljanje z eksperimentalnimi zrakoplovi je dovoljeno le za pridobitev privilegijev na eksperimentalnem zrakoplovu. Ostalo usposabljanje je prepovedano.

(5) Z eksperimentalnimi zrakoplovi je dovoljeno izvajati akrobatske lete v skladu z Izvedbeno uredbo Komisije (EU) št. 923/2012 z dne 26. septembra 2012 o določitvi skupnih pravil zračnega prometa in operativnih določb v zvezi z navigacijskimi službami in postopki zračnega prometa ter spremembi Izvedbene uredbe (EU) št. 1035/2011 in uredb (ES) št. 1265/2007, (ES) št. 1794/2006, (ES) št. 730/2006, (ES) št. 1033/2006 in (EU) št. 255/2010, s spremembami, s predpisom, ki ureja pravila letenja za akrobatske lete, in 16. členom Pravilnika o hrupu zrakoplovov (Uradni list RS, št. 55/00, 18/01 – ZLet, 40/04 in 75/08).

XII. PREHODNA IN KONČNI DOLOČBI

29. člen (dokončanje postopkov)

Postopki, začeti pred uveljavitvijo tega pravilnika, se končajo po dosedanjih predpisih.

30. člen (prenehanje veljavnosti)

Z dnem uveljavitve tega pravilnika preneha veljati Pravilnik o zrakoplovih za raziskovalne, eksperimentalne ali znanstvene namene (Uradni list RS, št. 47/19).

31. člen (začetek veljavnosti)

Ta pravilnik začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št. 007-...
Ljubljana, dne ...
EVA ...-2430-0052

Mag. Alenka Bratušek
ministrica
za infrastrukturo

Priloga: Program usposabljanja osebja za preizkušanje v letenju eksperimentalnih zrakoplovov največje vzletne mase do vključno 2.000 kg

Priloga

Program usposabljanja osebja za preizkušanje v letenju eksperimentalnih zrakoplovov največje vzletne mase do vključno 2.000 kg

Program se izvaja v organizacijah za usposabljanje letalskega osebja, odobrenih v skladu z Uredbo 1178/2011/EU.

1. Teoretično usposabljanje

Tabela 1 določa nazive predmetov in število ur teoretičnega usposabljanja.

Tabela 1: (predmeti in število ur teoretičnega usposabljanja)

št. predmeta	naziv predmeta	št. ur
1	Osnove aerodinamike in mehanike letenja (teorija letenja)	9
2	Konstrukcije in materiali	9
3	Postopki v sili	7
4	Meritve, metode in postopki preizkušanja	5
skupaj		30

2. Praktično usposabljanje

Tabela 2 določa nazive predmetov in minimalno število ur posamezne praktične vaje z določilom minimalnega samostojnega naleta kandidata in naleta na dvojnih krmilih z učiteljem letenja.

Tabela 2: (predmeti in število ur praktičnega usposabljanja)

št. vaje	naziv predmeta	št. ur
1	Kontrolni let	0,5
2	Zona – osnovni elementi (režimi, zavoji)	1,0
3	Izredni postopki – iz šolskega kroga	3,5
4	Demonstracijski let	5,0
nalet	samostojno (S)/dvojno (D)	7 D/3 S
skupaj		10

Obrazložitev

Določbe Pravilnika o zrakoplovih za raziskovalne, eksperimentalne ali znanstvene namene (Uradni list RS, št. 47/19) je treba spremeniti. Zaradi obsega sprememb se izdaja nov pravilnik, ki pretežno sledi določbam do sedaj veljavnega. Predlagane vsebinske spremembe so podane v nadaljevanju.

V 4. členu se v drugem odstavku tretja alineja spremeni tako, da se glasi »primarni krmilni sistem vključuje kompleksnejši sistem aktivnih enote krmiljenja (izvzet je enostavni serijsko izdelan sistem dvoosnega avtopilota namenjen za uporabo v malih letalih). Na trgu so se uveljavili serijsko izdelani sistemi enostavnih avtopilotov podjetij Garmin in Dynon za uporabo na lahkih športnih motornih letalih, katerih uporabo že potrjuje tudi EASA, Agencija Evropske unije za varnost v letalstvu, po poenostavljenem postopku, zgolj z dokazovanjem, da montaža teh sistemov dvoosnih avtopilotov ne more zablokirati primarnega krmilja niti v primeru odpovedi. Instalacije se namerava uvesti kot možnost tudi za ultralahka motorna letala, podobno, kot so se za to odločili v drugih državah. Uporabi se izraz »mala letala« (angl. »small aeroplanes«), kot ga uporablja Mednarodna organizacija civilnega letalstva (v nadaljnjem besedilu: ICAO) v mednarodnih standardih in priporočenih praksah h Konvenciji o mednarodnem civilnem letalstvu (Uradni list FLRJ – Mednarodne pogodbe, št. 3/54, Uradni list RS, št. 24/92 – akt o notifikaciji nasledstva in Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 3/00).

V 6. členu se v prvem odstavku 1. točka spremeni tako, da se določi, da mora imeti izdelovalec sistem zagotavljanja kakovosti, vključno z načini izvajanja in odgovornimi osebami, kar mora biti opredeljeno v priročniku o kakovosti organizacije v obsegu, kot to določa predpis, ki ureja zahteve za proizvajalca zrakoplovov iz Priloge I Uredbe 2018/1139/EU, ta priročnik o kakovosti organizacije pa mora odobriti agencija. Namen spremembe je bolj splošno zapisana zahteva glede predpisa za nacionalno proizvodnjo z drsnim sklicevanjem na predpis, saj se pripravlja sprememba sedaj veljavnega predpisa.

V 6. členu se v prvem odstavku v 2. točki določi, da ima izdelovalec s svojim lastnim, notranjim dokumentom (v pisni obliki) določenega vodjo projekta, ki je odgovoren za projekt izdelave po tem pravilniku in strokovno korespondenco z agencijo. Ta odgovorni vodja mora izpolnjevati (minimalne) pogoje (kot so navedeni in se po vsebini bistveno ne spreminjajo). Določitev vodje projekta bo prispevalo k jasnejšim ureditvam in uspešnejši komunikaciji z agencijo. Med pogoji se dodaja tudi možnost, da je imel odgovorni vodja v preteklosti licenco oz. dovoljenje. S tem se izenačijo pogoji tudi za osebe, ki nimajo več veljavnega dovoljenja ali licence tehničnega osebja za vzdrževanja zrakoplovov, so pa v preteklosti za pridobitev le-te potrebovale večletne delovne izkušnje na področju vzdrževanja zrakoplovov.

V drugem odstavku 6. člena se doda obveznost, da se postopki, ki se nanašajo na izvajanje tega predpisa kot dodatek vključijo v priročniku o kakovosti organizacije.

V tretjem odstavku se kot zadnji veljavni akt navede zadnja veljavna uredba, ki spreminja Uredbo Komisije (EU) št. 748/2012, ne glede na to, da se ta akt v relevantnih določbah začne uporabljati od 1. maja 2025, točka 2 Priloge I pa se uporablja od 22. februarja 2026.

V četrtem odstavku 6. člena se določijo strožje zahteve za poročanje o poteku izdelave. V praksi se je izkazalo, da sicer v redkih primerih, ko se izdelava zavleče, izdelovalec opusti poročanje.

V petem odstavku 6. člena se poda nova zahteva za izvedbo revizije pripravljenosti organizacije za obseg nameravane izdelave eksperimentalnega zrakoplova. V praksi se je pokazalo, da organizacija ni obravnavala izdelave novega eksperimentalnega zrakoplova kot potencialne spremembe organizacije in se praviloma ni ustrezno dokumentarno pripravila na nameravano izdelavo, kot to zahteva sistem kakovosti.

V 7. členu se v 4. točki prvega odstavka doda »razen če je agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju«. Namen je poenostavitev sistema za organizacijo, ki uspe dokazati sposobnost za samostojno potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju. Podobna ureditev je to pri proizvodnih organizacijah, ki so urejen s predpisi EU. 6. točka se briše, da se sistem nadzora poenostavi.

Nadalje se v 8. točki natančneje opredelijo ključne faze izdelave ter prilagoditev novemu načinu potrditve pogojev letenja in izdaje dovoljenja za preizkušanje v letenju znotraj organizacije. Ključnih faz je lahko več, če tako oceni letalski strokovnjak. Ocena mora biti priložena k vlogi za izdajo dovoljenja za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova. Če je agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, takrat nadzor v ključnih fazah izdelave in preizkušanja izvede imenovani letalski strokovnjak na način, kot to opredeljuje postopek za izvajanje interne revizije organizacije izdelovalca. S tem je natančneje opredeljen pojem ključnih faz izdelave ter narejena je prilagoditev na predlagan nov privilegij za potrditev pogojev letenja in izdaje dovoljenja za preizkušanje v letenju.

V drugem odstavku 7. člena se na novo določi, da če agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdi ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, izvede tudi nadzor v ključnih fazah izdelave in preizkušanja po postopku na način, kot to opredeljuje postopek za izvajanje interne revizije organizacije izdelovalca.

V 8. členu se poenostavijo zahteve za letalskega strokovnjaka glede izobrazbe in znanj. Namen je bolj splošna opredelitev potrebnih znanj. Dosedanja določba »dokazano znanje letalskih predmetov« je precej lokalno opredeljen nabor znanj, ki je bil pridobljen na točno določeni slovenski fakulteti v določenem preteklem obdobju, ki pa ne zajema vseh znanj današnjih slovenskih letalskih strokovnjakov, ki so v praksi že pokazali ustrezno strokovnost pri dokazovanju ustreznosti konstrukcijskih rešitev pri snovanju zrakoplovov. Letalski strokovnjak mora imeti končano tisto vrsto tehnične ali naravoslovne smeri, ki pokriva strokovno področje v zvezi z letalstvom, na katero se nanaša projekt izdelave. Ker se poenostavljajo zahteve glede izobrazbe, se podrobneje določijo potrebna znanja, ki se preverijo z izpitom. Kot ustrezna znanja glede na projekt izdelave tega člena se štejejo znanja s področij letalnih sposobnosti, stabilnosti in krmarljivosti, trdnosti in togosti, pogonskega sistema zrakoplova, mehanskih sistemov in opreme zrakoplova, in inštrumenti-avionika, elektrika, radio-oprema zrakoplova. Izpit se prizna osebi, katere znanje je za posamezno področje že potrdila Agencija Evropske unije za varnost v letalstvu v okviru svojih internih postopkov in preverila kompetence po posameznih strokovnih področjih v okviru v projektivnih organizacij ali za svoje interno ali pogodbeno osebje.

V 9. točki prvega odstavka 10. člena se na novo oziroma podrobneje podajo določbe glede lastništva oziroma pravice uporabe zrakoplova. Doda se, da v primeru, ko se v času do izdaja potrdila o izdelavi z dokazilom o lastništvu oziroma pravici do uporabe glavnih in ključnih sestavnih delov zrakoplova ne razpolaga, mora biti le - to predloženo agenciji najkasneje do izdaje dovoljenja za preizkušanje v letenju. V primeru, da ima izdelovalec privilegij za izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, tega privilegija v predmetni izdelavi ne sme izvajati, dokler agencija pisno ne potrdi ustreznosti prejetih dokazil o lastništvu oziroma pravici do uporabe glavnih in ključnih sestavnih delov zrakoplova. V praksi se včasih izkaže, da ni vedno možno pridobiti lastništva ali pravice uporabe določenih komponent. Pred izdajo dovoljenja za izdelavo so pomembne predvsem glavne (tj. večji deli nosilne konstrukcije, kot so trup, krila, motor, propeler, podvozje) in ključne komponente (namenska naj sodobnejša avionika ali druga podobna oprema potrebna za preizkušanje v letenju). Glede tega je potrebna določena prožnost, da se lahko pravica uporabe dokaže najkasneje do prvega vzleta takega zrakoplova.

V 10. členu se dodajo dodatne priloge vloge za izdajo potrdilo za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova.

V drugem odstavku se 7. točka nadgradi na način, da se predvideni pogoji letenja razdelajo na predvideni pogoji letenja po zaključenem preizkušanju v letenju, razen če gre za kontinuirano preizkušanje, ko se za osnovne podatke štejejo predvideni pogoji letenja za preizkušanje v letenju. V praksi se je večkrat pojavil predlog pogojev za preizkušanje v letenju in ne za uporabo, kot je bil prvoten namen določbe. Zato se sedaj podrobneje opredeli in doda posebnost kontinuiranega preizkušanja v letenju, kjer prehod v kasnejšo uporabo ni predviden.

V 14. členu se blažijo zahteve glede vsebine dnevnika izdelave. Dnevnik izdelave mora tako biti praviloma razdeljen in označen po sistemih zrakoplova, pri čemer je priporočena uporaba specifikacije ATA 100. V sistemu kakovosti izdelave proizvodne organizacije je sistem zbiranja podrobnih zapisov o zagotavljanju skladnosti s projektom večkrat organiziran na drugačen način, kot ga določa

specifikacija ATA 100, zato je smiselna omilitev te zahteve na način, da se lažje sestavi dnevnik izdelave iz že obstoječega sistema dokumentov.

V 17. členu se poenostavi zahteva glede nameščenega obvestila o opozorilu. Poudarek je na vidnosti in čitljivosti in ne določitvi velikosti napisa. V praksi se je izkazalo, da je lahko zahteva glede velikosti nerealna glede na dimenzije razpoložljivega prostora.

V 18. členu se doda nova določba (četrti odstavek), s katero se omogoči, da osnovni pregled za varno letenje izvede izdelovalec, če mu je agencija v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju. S tem se izdelovalcu da dodatna naloga, ki izhaja glede na nov privilegij za potrditev pogojev letenja in izdaje dovoljenja za preizkušanje v letenju.

V 20. členu se besedilo redakcijsko uredi. Doda se nova določba, ki izrablja v tem predlogu uvedeno možnost, ki temelji na uvedenem in delujočem sistemu kakovosti v določenih organizacijah: če je agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja ter izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, izdelovalec samostojno smiselno izvede dejanja iz drugega, tretjega in četrtega odstavka tega člena: na podlagi dokumentacije, kot je določena v prvem odstavku tega člena, izdelovalec opravi osnovni pregled eksperimentalnega zrakoplova in dokumentacije ter določi pogoje letenja in dovoljenje za preizkušanje v letenju. Ta dva dokumenta podpiše ustrezno potrjena certifikacijska oseba izdelovalca. Dovoljenje za preizkušanje v letenju velja največ 12 mesecev. Po tem obdobju tak izdelovalec lahko ponovno, še enkrat (tj. dvakrat zaporedoma), na podlagi pregleda plovnosti eksperimentalnega zrakoplova, izda dovoljenje za preizkušanje v letenju. Po dveh letih pa mora pregled plovnosti opraviti agencija in izdati dovoljenje za preizkušanje v letenju. S tako določbo je uvedena prožna določba, ki omogoča izdelovalcu, ki uvedenem in delujočem sistemu kakovosti, da samostojno izvaja aktivnosti.

V 21. členu se v petem odstavku glede minimalnega obsega preizkušanja v letenju doda, da mora biti vsebovan v vsebini programa preizkušanja. Že v vsebini programa preizkušanja v letenju so znane zahteve za morebitni prehod v uporabo.

V šestem odstavku 21. člena se dodatno določi, da se lahko v primeru izdelave izvedenke tipa oziroma modela letala, ki ga je izdelovalec že izdelal v preteklosti, minimalni obseg preizkušanja, ki ga je treba opraviti v končni konfiguraciji eksperimentalnega zrakoplova za prehod v uporabo, zmanjša. Predlog za izvedbo manjšega obsega preizkušanja v letenju izdelava predlagani letalski strokovnjak in mora biti priložen vlogi za izdajo dovoljenja za izdelavo eksperimentalnega zrakoplova. Agencija pa odloči o dopustnosti in obsegu zmanjšane minimalnega obsega preizkušanja v letenju v potrdilu o izdelavi eksperimentalnega zrakoplova. V praksi se je namreč pojavilo vprašanje, ali je res treba vedno opraviti prav ves obseg preizkušanja v letenju v primeru, ko gre za izdelavo nove izvedenke istega tipa letala. To je časovno in stroškovno morebiti nepotrebno. Ta določba dopušča določeno prožnost.

Ponovno se doda prožnostna določba (v sedaj osmem odstavku 21. člena), da lahko v primeru, če je agencija izdelovalcu v okviru sistema kakovosti potrdila ustrezen privilegij za potrditev pogojev letenja in izdajo dovoljenja za preizkušanje v letenju, pregled revizije programa preizkušanja v letenju izvede izdelovalec, certifikacijska oseba izdelovalca pa odloči o nadaljevanju preizkušanja v letenju s potrditvijo spremembe pogojev letenja. To je nova naloga, ki izhaja iz novega privilegija za potrditev pogojev letenja in izdaje dovoljenja za preizkušanje v letenju. Certifikacijska oseba je oseba znotraj sistema kakovosti, ki ima pregled nad celotnim postopkom izdelave in omejitvam, ki izhajajo iz obsega pooblastil in je edina primerna za potrditev, ali vsebina spremembe ustreza zahtevam predpisa (na podlagi ustrezno pripravljene samo-pojasnjevalne kontrolne liste, ki je sestavni del dokumentarnega sistema kakovosti izdelovalca).

V 23. členu se v drugem odstavku dodatno razširijo možnost za uvrstitev v seznam pilotov, ki preizkušajo eksperimentalne zrakoplove v letenju največje vzletne mase do vključno 2.000 kg. Poleg do sedanjega pogoja so to lahko tudi imetnik pooblastila za preizkušanje ustrezne vrste zrakoplovov v skladu z Uredbo 1178/2011/EU ali pa, da je pilot diplomiral na eni od mednarodno priznanih šol za eksperimentalne testne pilote, ki so v seznamu, ki je v prilogi Pravilnika o ultralahkih letalnih napravah (Uradni list RS, št. 49/16, 52/16, 32/18, 10/19, 75/19, 44/24 in 44/24). Do sedaj ni bilo mogoče, da se v proces izdelavo domačih, lahkkih eksperimentalnih zrakoplovov vključujejo mednarodno visoko

strokovno izobraženi testni piloti iz tujine (ker jih pri nas namreč ni). Ko so se le ti pojavili v konkretnih projektih, se je pristopilo k začasni rešitvi s potrjevanjem izjem v skladu z zakonom. S to določbo je to uveljavljena možnost. Tak seznam je sedaj že v prilogi Pravilniku o ultralahkih letalnih napravah, in z drsnem sklicevanjem se naredi navezava na isti seznam.

V tretjem odstavku 24. člena se izraz »območja parametrov uporabe« nanaša na določbe petega odstavka 21. člena tega pravilnika, kjer so navedene in/ali opisane konkretne vrednosti – tj. območja parametrov uporabe, oziroma šesti odstavek 21. člena tega pravilnika, ki opisuje izjeme od prejšnjega odstavka.

V 26. členu se tretji odstavek spremeni tako, da se zagotovi, da lahko izdelovalec eksperimentalnega zrakoplova izvaja vzdrževanje tistih sestavnih delov in sklopov sestavnih delov, ki jih je izdelal po tem pravilniku, če ima v ta namen v priložniku o kakovosti organizacije ustrezno opredeljene postopke. O izvedenem vzdrževanju mora izdelovalec izdati ustrezne zapise, primerljive izvajalcu vzdrževanja iz petega odstavka tega člena. Izdelovalec mora imeti potrjeno organizacijo s sistemom kakovosti. Če torej hoče zrakoplov tudi vzdrževati, mora biti to opredeljeno v priložniku o kakovosti organizacije, ki ga potrdi agencija.

V petem odstavku se namesto reference na predpis, SFRJ (tj. v času priprave tega predpisa 158. členom Pravilnika o letenju letal (Uradni list SFRJ, št. 10/79, 4/83, Uradni list RS, št. 18/01 – ZLet, 72/03, 51/07, 17/15, 52/16 in 83/16), ki se sicer še uporablja, navede drsni sklic na predpis, ki ureja pravila letenja za akrobatske lete.

Postopki, ki so se začeli pred uveljavitvijo tega pravilnika, se končajo po dosedanjih predpisih.

Z uveljavitvijo tega pravilnika preneha veljati do sedaj veljavni pravilnik iz leta 2019.

Ta pravilnik začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.